

METODOLOGI PENULISAN RISALAH MANHAJ AHLI SUNNAH OLEH ABDUL QADIR BIN WANGAH (1340-1421H / 1921-1991M)

Mohammad Aizuddin bin Abdul Azizⁱ, Wan Mohd Fazrul Azdi bin Wan Razaliⁱⁱ & Syed Salim bin Syed Shamsuddinⁱⁱⁱ

ⁱ (*Corresponding author*). Guru Bahasa (Halaqah), Pusat Pengajian Teras Universiti Sains Islam Malaysia.
aizuddin@usim.edu.my

ⁱⁱ Pensyarah Kanan, Fakulti Kepimpinan dan Pengurusan Universiti Sains Islam Malaysia.
wmfazrul@usim.edu.my

ⁱⁱⁱ Pensyarah Kanan, Fakulti Syariah dan Undang-undang Universiti Sains Islam Malaysia.
syedsalim@usim.edu.my

Abstrak

Risalah Manhaj Ahli Sunnah adalah sebuah karya ilmiah Haji Abdul Qadir bin Wangah atau Ayah Dir Sekam yang membahaskan berkenaan metodologi berinteraksi dengan ayat-ayat mutasyabihat. Faktor utama yang membawa kepada terbitnya risalah ini adalah kerana telah ada di Fatani pada zaman beliau yang berfahaman literal dalam berinteraksi dengan ayat-ayat mutasyabihat. Penulisan ini bersifat kualitatif deskriptif melibatkan kajian kepustakaan terhadap kitab Risalah Manhaj Ahli Sunnah secara khusus di samping dokumen-dokumen lain yang berkaitan. Menerusi penelitian ke atas Risalah Manhaj Ahli Sunnah, artikel ini dapat menyimpulkan lima perkara utama yang berkait rapat dengan metodologi penulisan Haji Abdul Qadir bin Wangah dalam kitab ini. Lima perkara utama ini adalah seperti berikut: penggunaan al-Quran dan al-Sunnah sebagai rujukan utama, penggunaan ilmu Maqulat, tidak menggunakan seratus peratus bahasa persuratan, aplikasi loghat tempatan Melayu Fatani dalam penulisan, dan penggunaan kitab-kitab rujukan muktabar dalam Ahli Sunnah Waljamaah. Sebagai kesimpulan, Risalah Manhaj Ahli Sunnah ini adalah sesuai untuk dirujuk dan digunakan oleh masyarakat hari ini. Sumbangan Haji Abdul Qadir bin Wangah adalah sangat membantu dalam menangani masalah salah faham ke atas nas-nas mutasyabihat yang terdapat dalam al-Quran dan al-Sunnah.

Kata kunci: Risalah Manhaj Ahli Sunnah, Haji Abdul Qadir bin Wangah, mutasyabihat, Fatani, Ahl al-Sunnah Waljamaah.

PENGENALAN

Risalah Manhaj Ahli Sunnah adalah sebuah karya ilmiah Haji Abdul Qadir bin Wangah atau popularnya dikenali sebagai Baba Dir atau Ayah Dir Sekam. Risalah setebal 48 muka surat ini menumpukan perbahasannya berkenaan metodologi berinteraksi dengan ayat-

ayat *mutasyabihat*. Manifestasi ini adalah disebabkan persoalan yang diajukan kepada beliau berhubung *murad* (maksud) dan tujuan ayat 5 surah Taha. Sebab utama ini dijelaskan oleh beliau di dalam kandungan mukadimahya. Di samping itu, menurut Tuan Guru Hj Ghazali bin Ahmad (2019), yang merupakan antara murid kanan Haji Abdul Qadir bin Wangah, faktor terbitnya risalah ini adalah kerana telah ada di Fatani pada ketika itu golongan berfahaman literal dalam berinteraksi dengan ayat-ayat *mutasyabihat*.

Oleh yang demikian, melalui kajian penulis ke atas risalah ini, penulis mendapati terdapat beberapa pendekatan yang digunakan oleh pengarang bagi tujuan memberi kefahaman berkenaan ayat *mutasyabihat* yang terdapat di dalam al-Quran khususnya. Metodologi yang diguna pakai oleh pengarang bukan sekadar menampakkan nilai akademik dalam perbahasan beliau. Bahkan yang terlebih penting adalah memastikan objektif utama karya beliau ini sampai kepada sasaran, iaitu masyarakat awam dapat memahami perbahasan para ulama dengan bahasa yang mudah. Objektif utama penulisan ini jelas dinyatakan pengarang pada mukadimah beliau:

“Hamba tulislah dengan pendapatan hamba daripada ibarat-ibarat ulama kita ahlu al-Sunnah dengan kadar munasabah (tahap yang sesuai) dengan kawan-kawan kita yang muftadi (peringkat rendah dalam ilmu) sebagai buat satu anak tangga bagi pengetahuan yang tinggi.”

BIOGRAFI HAJI ABDUL QADIR BIN WANGAH

Para ulama Patani terkenal dengan keilmuan dan kepakaran mereka dalam bidang usuluddin. Antara tokoh yang tersohor ialah Syeikh Daud bin Abdullah al-Fatani, Syeikh Wan Ahmad bin Wan Muhammad Zain al-Fatani, Syeikh Wan Ismail bin Wan Abdul Qadir al-Fatani (dikenali dengan panggilan Pak Da Eil) dan Tuan Guru Haji Ahmad bin Abdul Wahab al-Fusani. Manakala Tuan Guru Haji Abdul Qadir bin Wangah al-Fatani, pengarang Risalah Manhaj Ahli Sunnah, merupakan tokoh ulama mutakhir Patani dalam bidang usuluddin sehingga penghujung abad ke-20.

Nama lengkap Tuan Guru Haji Abdul Qadir seperti yang tertulis pada karangan-karangan beliau ialah Haji Abdul Qadir bin Haji Wangah bin Abdul Latif bin Uthman. Beliau lahir pada tahun 1340 Hijrah bersamaan 1921 Masihi di Kampung Sekam, Patani. Bersempena dengan nama tempat kelahiran beliau, Tuan Guru Haji Abdul Qadir lebih dikenali dengan panggilan Haji Dir Sekam atau Ayah Dir Sekam (Ahmad Fathi, 2002; Masakaree Ardae, 2008).

Pendidikan awal Ayah Dir bermula di Pondok Balur tidak jauh dari kampung kelahirannya. Beliau belajar dengan seorang ulama bernama Haji Ahmad bin Muhammad Darawi yang lebih dikenali dengan panggilan Tok Balur. Selepas empat tahun belajar di sana, Ayah Dir telah berpindah ke Pondok Kubang Pasir untuk berguru

dengan Haji Ahmad Kubang Pasir, Binjai Lima. Namun selepas dua tahun, gurunya itu telah meninggal dunia lalu beliau telah menyambung pengajiannya di Pondok Pusan, Perigi. Di sana beliau telah berguru dengan Tuan Guru Haji Ahmad bin Abdul Wahab al-Fusani iaitu seorang tokoh ulama terkenal dalam bidang usuluddin, qiraat dan ilmu falak di Patani ketika itu. Setelah belajar di tiga buah pondok di Patani, pada tahun 1949 Ayah Dir telah menyambung pengajiannya di Kelantan dengan berguru kepada Tuan Guru Haji Abdullah Tahir Bunut Payong yang merupakan seorang tokoh ulama terkenal dalam bidang fiqh Syafie di sana. Selain di Pondok Bunut Payong, beliau juga berguru dengan ulama-ulama lain seperti Haji Muhammad Nur Ibrahim Penambang (mufti Negeri Kelantan) dan Haji Ali Solahuddin Pulau Pisang di Masjid Muhammadi di bandar Kota Bharu (Ahmad Fathi, t.th.).

Pada musim haji, iaitu pada akhir tahun 1370 Hijrah (bersamaan awal tahun 1951 Masihi), Ayah Dir telah berangkat ke Mekah untuk menyambung pengajiannya di sana bersama isterinya Zainab binti Haji Abdullah Mayor iaitu isteri dari perkahwinan beliau yang kedua. Di Mekah, Ayah Dir telah belajar selama lima tahun dengan ramai ulama di sana terutamanya Syeikh Wan Ismail bin Wan Abdul Qadir al-Fatani (Pak Da Eil). Pak Da Eil telah membimbing beliau mahir di dalam bidang usuluddin dan ilmu-ilmu alat seperti nahu, saraf, balaghah dan mantik. Di sana beliau lebih banyak berguru secara khusus atau dalam kumpulan kecil berbanding dalam halaqah yang besar. Pada tahun 1375 Hijrah (bersamaan 1955), Ayah Dir pulang ke Patani bersama-sama isterinya dan dua orang cahaya mata bernama Hafsa dan Ismail (Ahmad Fathi, 2002 & 2012).

Sumbangan Ayah Dir Sekam sangat banyak. Sumbangan beliau boleh dibahagikan kepada dua iaitu sumbangan dalam bentuk dakwah dan sumbangan dalam bentuk karya-karya penulisan (Ahmad Fathi, 2012). Sumbangan beliau dalam bidang dakwah terserlah melalui pembukaan pondok pengajian beliau yang menjadi tumpuan ribuan pelajar. Sekembalinya dari Mekah, Ayah Dir telah membuka pusat pengajian pondok yang diberi nama al-Maahad al-Islami bertempat di Wakaf Budi (atau nama lainnya Selabudi), Sekam, Patani. Beliau menjadi syeikh atau pengasuh pondoknya ini sehingga ke akhir hayatnya, iaitu kira-kira selama 35 tahun. Selama waktu ini, beliau berjaya muncul sebagai salah seorang ulama Patani yang disegani. Kerana reputasinya yang sebegini, beliau telah dijemput menganggotai Lujnah Ulama Fatani oleh Majlis Agama Islam Fatani (Rijalmuhibbin, 2010). Ayah Dir Sekam meninggal dunia pada hari Khamis, 18 Rabiulawal 1412 Hijrah bersamaan 26 September 1991, sewaktu berusia 72 tahun Hijrah atau 70 tahun Masihi (Ahmad Fathi, 2002).

Sumbangan dan Ketokohan Haji Abdul Qadir bin Wangah

Memandangkan kepakarannya dalam bidang usuluddin, tidak hairanlah Ayah Dir lebih menumpukan dakwahnya dalam bidang tersebut. Menurut murid yang juga menantu

beliau Tuan Guru Hj. Ghazali Ahmad, beliau mengajar kedua-dua kitab iaitu kitab Jawi dan kitab Arab. Bagi kitab ilmu usuluddin Jawi, antara kitab yang beliau selalu menggunakannya ialah kitab *Faridah al-Faraid*, *Bakurah al-Amani*, *Siraj al-Huda* dan *Aqidah al-Najin*. Manakala bagi kitab ilmu usuluddin berbahasa Arab pula, beliau menggunakan kitab *Hasyiah al-Baijuri Syarah Matan al-Sanusi*, *Hasyiah al-Dusuqi*, *Kifayah al-'Awam*, *Matan Jauharah al-Tauhid*, *al-Syarqawi 'ala al-Hudhudi*, *Fath al-Majid* dan lain-lain (Ahmad Fathi, 2012). Selain daripada ilmu usuluddin, Ayah Dir juga mengajar ilmu fiqh daripada kitab-kitab kecil seperti *Fath al-Qarib Syarah Matan al-Ghayah wa al-Taqrrib* hinggalah kepada kitab-kitab yang besar seperti *Fath al-Wahhab*, *al-Iqna'* dan *Mahalli*. Di samping itu beliau juga mengajar tafsir menggunakan kitab *Tafsir al-Jalalain*, kitab *Hasyiah al-Sawi 'ala Tafsir al-Jalalain* dan kitab *al-Futuh al-Ilahiah bi Taudhih Tafsir al-Jalalain li al-Daqaiq al-Khafiyah* (juga dikenali dengan nama *Hasyiah Jamal*). Ayah Dir juga mengajar beberapa buah risalah kecil yang tidak melebihi 50 halaman karangan beliau sendiri (Masakaree Ardae, 2008).

Selain mengajar di pondok, Ayah Dir juga mengajar masyarakat awam di masjid-masjid, surau-surau dan balai raya di sekitar tempat tinggalnya termasuk Masjid Jamik Bandar Patani pada setiap hari Jumaat. Dalam bidang akidah, beliau menggunakan kitab-kitab pondok seperti *Faridah al-Faraid*, *Bakurah al-Amani* dan *Siraj al-Huda*. Manakala dalam bidang fiqh pula beliau menggunakan kitab *Kifayah al-Muhtadi*, *Munyah al-Musalli* dan *Matla' al-Badrain*.

Hasil daripada didikan beliau, Ayah Dir telah melahirkan ramai ulama antaranya ialah Tuan Guru Abdul Rahman Pauh Manis, Rakak (pengarang kitab *Khulashah al-Tauhid fi Ma'rifah al-'Aqid*), Tuan Guru Haji Husin Bendang Pedur, Tuan Guru Haji Ismail Sepanjang, Tuan Guru Abdul Wahhab Chenak, Tuan Guru Haji Ahmad Amanu, Baba Ismail Kok Tat Chenak, Tuan Guru Haji Nujum Chenak, Tuan Guru Abdullah Kok Sumut Narathiwat, Tuan Guru Abdul Rahman Mat Rusa, Tuan Guru Abdul Aziz Ismail (lebih dikenali dengan Baba Aziz) yang merupakan menantu Ayah Dir dan pengarang kitab *al-Misbah al-Munir fi Ma'rifah Allah al-Qadir*, Tuan Guru Haji Husin Ijok (menantu Ayah Dir), Tuan Guru Haji Abdullah Merjum, Ijok, Tuan Guru Ismail Kampung Petai, Jaha, Tuan Guru Hj. Ghazali Ahmad (menantu Ayah Dir dan penggantinya sebagai mudir di pondoknya sekarang), Ustaz Hamzah, Pondok Tahfiz, Tuan Guru Haji Ismail Chemuan, Belukar Samak, Tuan Guru Haji Mat Pinis, Tuan Guru Haji Yusuf Kok Tal (mengasaskan pondok di Kampung Tok Diang) dan Tuan Guru Muhammad Beruas (digelar sebagai Anak Harimau Ayah Dir Sekam) (Ahmad Fathi, 2012; Masakaree Ardae, 2008).

Bagi sumbangan dalam bentuk karya penulisan, dikatakan bahawa Ayah Dir sebagai tokoh mutakhir Patani sehingga penghujung abad ke-20 yang paling banyak menulis (Ahmad Fathi, 2002). Ayah Dir banyak mengarang kitab-kitab khususnya dalam

bidang usuluddin kerana beliau adalah seorang pakar di dalam bidang akidah Ahli Sunah Waljamaah. Kepakaran beliau itu bukan hanya digunakan untuk mengajar kitab-kitab akidah yang telah ada pada zamannya tetapi beliau juga telah mengarang kitab-kitab yang banyak dalam bidang tersebut. Kitab-kitabnya itu telah banyak diterbitkan di Patani dan banyak digunakan di pondok-pondok di Patani dan Malaysia sehingga kini. Antara kitab-kitab beliau yang masyhur ialah (Ahmad Fathi, 2012):

1. *Mabda' al-Fikrah fi al-Maqulat al-'Asyarah*. Risalah ini telah dikarang oleh beliau ketika menuntut di Mekah. Risalah ini membahaskan mengenai ilmu mantik yang berkaitan dengan akidah. Risalah ini telah dicetak dan dimasukkan di bahagian belakang kitab *Mabhas al-Kalam fi 'Ilm al-Kalam*.
2. *Mabhas al-Kalam fi 'Ilm al-Kalam*. Kitab ini membincangkan mengenai ilmu akidah khusus berkaitan penerangan sifat-sifat ma'ani seperti sifat kalam, qudrat dan lain-lain.
3. *Asas al-I'tiqad li Dhu'afa al-Bilad*. Kitab ini adalah sebuah kitab kecil setebal 24 halaman yang membincangkan mengenai asas-asas iktikad yang wajib diketahui oleh setiap orang Muslim yang mukalaf. Kitab ini merangkumi 41 sifat yang berkaitan dengan ketuhanan dan sembilan sifat yang berkaitan dengan kerasulan.
4. *Cermin Suluhan Pada Menyatakan Hukum Sembelihan*. Kitab setebal 20 halaman ini membincangkan tentang hukum haram makan binatang sembelihan.
5. *Taqrib al-Ikhwan fi Ta'lim 'Aqaid al-Iman*. Kitab setebal 32 halaman ini membincangkan akidah Islam merangkumi segala sifat-sifat ketuhanan serta segala sifat-sifat rasul yang wajib diketahui oleh setiap mukalaf. Kitab ini juga menghuraikan sifat-sifat Allah dengan lebih mendalam dengan penerangan istilah nafsiah, salbiah, ma'ani dan ma'nawiyah. Kitab ini adalah antara kitab yang paling laris di pasaran sehingga diulang cetak sebanyak 18 kali.
6. *Tashil al-Dhu'afa wa Radd Ba'dh Ahwal al-Sufaha*. Kitab setebal 35 halaman ini membincangkan tentang iktikad yang perlu dipelajari oleh kanak-kanak yang baru hendak belajar ilmu agama dan orang-orang tua yang baru kembali hendak belajar. Ia juga membincangkan berkaitan rukun-rukun Islam dan rukun iman. Antara lain yang dibincangkan di dalam kitab ini juga adalah berkaitan istilah dan penerangan hukum akal, hukum adat dan hukum syarak. Pada bahagian akhir kitab ini beliau telah menasihatkan kepada masyarakat supaya jangan mengambil sikap tidak peduli kepada hal-hal berkaitan agama dan perkara akhirat.
7. *Ta'lim al-Aulad fi Zikr Ba'dh Ahwal al-'Ibad*. Kitab setebal 26 halaman ini membincangkan tentang hal-hal berkaitan hati yang perlu dijauhi serta beberapa pengajaran untuk menggerakkan seseorang hamba kepada membanyakkan amal kepada Allah SWT. Di dalam kitab ini juga beliau menyeru setiap orang Islam agar memperbanyakkan amal ibadat untuk persediaan akhirat. Beliau telah

- menyatakan pada awal kitab ini bahawa karangan beliau ini banyak bersumberkan daripada kitab Daqaiq al-Akhbar.
8. Tabyin Kazb al-Muftari fi Ma Yata'allahu bi al-Bari. Kitab setebal 40 halaman ini dikarang oleh beliau untuk menjawab dan menolak semula kitab yang telah dikarang oleh seorang guru yang telah membuka pondok berdekatan kampungnya. Di dalam kitabnya ini, Ayah Dir telah menulis dan menjelaskan serta menolak berkaitan kesesatan dan fitnah tentang masalah “mustahil qadim dan baharu” serta fitnah orang yang jahil tentang hukum akal serta fitnah orang yang tidak memahami tentang sifat kalam Allah SWT.
 9. Tazkirah li Zawi al-Afkar fi Ma Yamur al-insan Min al-A'mar. Kitab setebal 33 halaman ini membincangkan berkaitan turutan proses yang akan dilalui oleh setiap insan bermula dari alam arwah, dihantar ke dunia sehinggalah sampai ke akhirat, sama ada kekal di syurga atau kekal di neraka. Pada bahagian akhir kitab ini beliau meletakkan nasihat kepada anak-anak muda supaya berbekal untuk akhirat serta menjauhkan diri daripada hanya menjadi orang yang hanya berbekal untuk dunia sahaja.
 10. Wasail Ilm al-Kalam Rif'ah Wa Rahmat Li al-'Awam. Kitab setebal 23 halaman ini membincangkan dengan lebih lanjut tentang hukum akal serta sedikit istilah-istilah ulama usuluddin.
 11. Risalah Manhaj Ahli Sunnah. Risalah setebal 48 halaman ini membincangkan mengenai pentafsiran ayat-ayat mutasyabihat yang terdapat didalam al-Quran. Ini adalah sebagai reaksi beliau terhadap pengajaran usuluddin para ustaz muda lepasan Timur Tengah ketika itu amnya dan Arab Saudi khususnya.
 12. Irsyad al-Jawiiyin Ila Sabil al-'Ulama al-'Amilin. Kitab setebal 32 halaman ini membincangkan berkaitan nasihat-nasihat kepada anak muda, kelebihan ilmu usuluddin, pesanan supaya jangan terkeliru dengan pengikut-pengikut Muhammad bin Abdul Wahhab, masalah menyambut Maulidul Rasul, masalah tawassul dan tabarruk, tentang pemahaman ulama berkaitan ayat mutasyabihat, permasalahan takwil serta penerangan berkaitan fahaman kaum musyabbihah dan mujassimah.

Keperibadian Haji Abdul Qadir bin Wangah

Berkenaan dengan peribadi Ayah Dir, menurut Ustaz Abdul Rahman (2017) Ayah Dir merupakan seorang yang tegas. Selain dari mempunyai mata yang cukup garang, beliau juga dikurniakan kepetahan dalam berhujah dan mengajar sehingga beliau digelar dengan gelaran “Harimau Patani”. Sebagaimana umum mengetahui bahawa Ayah Dir seorang yang garang, namun garangnya bertempat. Di samping itu, beliau ialah seorang yang cukup sederhana, baik dari segi pemakaian hinggalah dari segi kehidupan sehingga

beliau tidak dikenali sebagai Tuan Guru oleh orang-orang awam yang tidak mengenalinya.

Dari segi pakaian Ayah Dir hanya memakai kemeja-T dan kemeja atau baju Melayu tidak berbutang ketika mengajar. Beliau tidak berjubah atau berserban. Beliau juga hanya memakai terompah kayu sebagai kasut harian. Selain itu, Ayah Dir kurang gemar untuk memakai baju yang digosok hingga menampakkan side di lengan pakaiannya. Jika beliau mendapati terdapat side di pakaiannya, beliau akan meronyok-ronyokkan pakaian tersebut agar sidinya tidak lagi kelihatan. Perlakuan Ayah Dir ini boleh didapati persamaannya dengan beberapa imam dan ulama muktabar yang tidak gemarkan kemegahan pada pakaian, tanda mereka cukup bertawaduk dan zuhud di dunia, agar tiada orang yang menyanjung mereka dengan sanjungan yang berlebihan.

Bagi Ayah Dir, disiplin dalam menuntut ilmu ialah perkara yang paling penting baginya. Beliau boleh berkompromi dengan perangai anak-anak muridnya melainkan dalam perkara-perkara yang melibatkan pengajian. Di samping itu, beliau mendidik dengan menunjukkan suri tauladan dari diri beliau sendiri terlebih dahulu. Ayah Dir tidak gemar anak muridnya berambut panjang. Oleh itu sebelum beliau menegur anak muridnya yang berambut panjang, beliau terlebih dahulu memastikan bahawa rambut beliau sendiri sentiasa pendek. Hingga pernah dikatakan bahawa rambut Ayah Dir tidak pernah dilihat melebihi seruas jari pun. Selain itu, beliau juga sangat menitikberatkan agar anak muridnya belajar hingga boleh mengajar. Bagi beliau, ilmu itulah perkara yang mampu mencorak peribadi seseorang Muslim.

Ayah Dir Sekam telah meninggalkan jasa yang besar dalam perkembangan pengajaran akidah Ahli Sunah Waljamaah di Alam Melayu. Usaha-usaha beliau dalam menyemarakkan institusi pengajian pondok juga telah diwarisi oleh anak-anak muridnya. Melalui sumbangan beliau dalam bidang dakwah dan karya-karya penulisan, ramai ulama yang telah dihasilkan. Antara yang paling masyhur ketika ini ialah Tuan Guru Haji Ismail Sepanjang yang lebih dikenali dengan Baba Eil Sepanjang yang sangat aktif berdakwah kepada masyarakat di Patani dan juga Malaysia sehingga sekarang. Karya-karya Ayah Dir sehingga kini masih digunakan di pondok-pondok di Patani dan Malaysia khususnya di Kelantan dan Kedah. Ayah Dir juga merupakan seorang yang sangat lantang menentang fahaman yang lebih dikenali dengan al-Wahhabiyyah semasa zamannya. Sesungguhnya sumbangan Ayah Dir sehingga kini masih diingati dan digunakan sehingga kini.

METODOLOGI PENULISAN RISALAH KITAB RISALAH MANHAJ AHLI SUNNAH

1. Al-Quran dan al-Sunnah sebagai rujukan.

Pendekatan utama yang digunakan oleh pengarang dalam merungkai permasalahan ayat *mutasyabihat* ini adalah dengan menjadikan al-Quran itu sendiri sebagai solusi. Ini jelas dibuktikan melalui tajuk pertama iaitu "*Ayat-ayat al-Quran Terbahagi Kepada Dua Bahagi*". Data kajian menunjukkan pengarang telah memuatkan 28 buah surah yang melibatkan 35 ayat *syahid*. Perinciannya adalah seperti di dalam jadual di bawah.

Bil	Surah	No. Ayat	Halaman
1	Al-Baqarah	186	20
2	Ali 'Imran	7	3
3	Al-Nisa'	157-158	24
4	Al-Maidah	12	27
		24	27
		64	33
5	Al-An'am	30	24 & 26
6	Hud	1	3
		37	32
7	Al-Nahl	50	22
8	Al-Kahf	48	26
9	Taha	5	16
10	Al-Qasas	88	31
11	Al-Sajdah	4	37
		12	26
12	Fatir	10	21
13	Sad	75	34
14	Al-Zumar	23	3
15	Al-Syura	11	11
16	Al-Zukhruf	84	28
17	Qaf	16	10
		38	36
18	Al-Tur	48	33
19	Al-Najm	8	23
20	Al-Hadid	1	35
		4	20
21	Al-Hasyr	1	36
22	Al-Saf	1	36
23	Al-Jumuah	1	36
24	Al-Taghabun	1	36

25	Al-Mulk	16	22
26	Al-Haqqah	17	21
27	Al-A'la	1	36
28	Al-Fajr	22	23

Adapun berkenaan hadis Nabi SAW yang dimuatkan, penulis mendapati hanya tiga (3) buah hadis sahaja. Iaitu hadis "Larangan Menafsirkan al-Quran Dengan Akal" pada halaman 26, Hadis *Jariah* pada halaman 29 dan hadis mengangkat tangan ketika berdoa riwayat daripada Saidina Umar RA pada halaman 34-35.

2. Ilmu *Maqulat*.

Ilmu *maqulat* merupakan sebuah disiplin ilmu yang membicarakan berkenaan gambaran kita tentang alam *musyhad* dan tatacara berinteraksi dengannya. (Saed Fudah, 2011) Menurut Baba Mat Mawi, ilmu *maqulat* ini adalah ilmu mengenal makhluk. Apabila sudah mengenal hakikat dan sifat makhluk, sudah pasti Allah SWT menyalahi sekalian makhluk. Melalui penulisan ini, penulis telah menemui adunan *ilmu maqulat* di dalamnya. Contohnya, pada muka surat 13 pengarang telah menyebutkan: "*Maka, jalan menyalahi zat Allah dengan zat bagi yang baru itu kerana zat bagi yang baru itu ialah jirim atau jauhar. Maka, takrifnya ialah (mutahayyizun bi nafsih) yakni benda yang bertempat mengambil lapang dengan membawa dirinya sendiri.*"

Melalui petikan ini, jelas menunjukkan bahawa pengarang sememangnya memuatkan elemen *ilmu maqulat* di dalamnya, seperti istilah *jirim* dan *jauhar*. Perbincangan dan perbincangan sebegini bukanlah suatu yang asing dalam perbincangan ilmu *Kalam*, Akidah dan Falsafah. Bahkan, penguasaan ilmu ini merupakan elemen penting dalam memahami perbincangan ulama *Kalam*.

3. Tidak menggunakan seratus peratus bahasa persuratan.

Seperti yang telah dijelaskan oleh pengarang, tujuan penulisan risalah ini adalah untuk memberi kefahaman kepada masyarakat awam. Maka, beliau telah memilih menggunakan lenggok bahasa pasar percakapan berbanding menggunakan bahasa rasmi persuratan. Hasil penelitian ke atas risalah ini menunjukkan kaedah penulisan pengarang ini diibaratkan seperti beliau sedang bercakap dengan pembacanya. Kenyataan ini boleh dipastikan daripada petikan-petikan ayat yang digunakan oleh beliau. Namun, dalam penulisan ini penulis tidaklah menukilkan kesemuanya. Tetapi memadai mendatangkan beberapa contoh yang terkandung dalam risalah tersebut iaitu:

“Maka dengan dua ibarat ini pun sudah memadai dan cukup dah pada membawa kepada yakin bahawa ayat ar-Rahman ala al-arsy istawa dan sebagainya itu ialah daripada ayat mutasyabihat”. (halaman 5)

“Kalu (kalau) begitu siapa-siapa daripada kita suka nak (hendak) turut mana-manapun daripada dua mazhab itu, turutlah dengan tidak ada kecelaan apa-apa”. (halaman 8)

4. Loghat tempatan Melayu Fatani digunakan.

Oleh kerana pengarang memilih gaya bahasa yang mudah difahami oleh masyarakat beliau, maka, kita akan menemui beberapa loghat atau bahasa tempatan yang digunakan. Loghat yang digunakan oleh pengarang ini ialah loghat Melayu Fatani, Thailand. Penggunaan bahasa Fatani ini mungkin menyukarkan para pembaca di Malaysia untuk memahami dengan jelas maksud-maksud yang ingin disampaikan oleh pengarang. Oleh yang demikian, di sini penulis telah menyenaraikan beberapa perkataan loghat Fatani yang digunakan serta maksud bagi setiap perkataan ini. Ini bagi tujuan memudahkan para pembaca memahami maksud bagi perkataan-perkataan tersebut. Seterusnya dapat memahami maksud yang dikehendaki oleh pengarang.

Penggunaan Loghat

Bil	Perkataan	Maksud	Contoh Penggunaan	Muka surat
1	Surah = سوراه	Hurai.	<p>مك همب فون تقرير له دان سوراهاه سدیكیت 2.</p> <p>Maka hamba pun takrirlah dan surahlah sedikit-sedikit.</p>	2
2	Memutus = مموتس	Secara pasti.	<p>دان تیدق مغتهوي اكن معنات اتس مموتس ملینکن الله سبحانه وتعالی.</p> <p>Dan tidak mengetahui akan maknanya atas memutus melainkan Allah <i>subhanahu wa taala</i>.</p>	5

3	Mengarung = مغاروغ	Mendalami.	دان مناهن آكو درفد مغاروغ فد دمكين سجوكونف 2 مناهن. Dan menahan aku daripada mengarang pada demikian secukup-cukup menahan.	10
4	Gadas = كاداس	Salah satu bentuk bersila.	مهنتر اي اكن سالة ساتو درفد فهات دانس فهات يغ ساتو لايي يعني كاداس Menghantar Ia akan salah satu daripada dua pehanya di atas pehanya yang satu lagi yakni gadas.	10
5	Gatik = كاتيق	Juga.	كمدين جرم ايت بيلا اياث يغ تريما بهائي مك دنماكندي جسم كاتيق. Kemudian jirim itu bila ianya yang terima bahagi maka dinamakan dia jisim gatik.	13
6	Samatelah = سماتله	Sementelah (tambahan lagi, apatah lagi, lebih-lebih lagi)	دان مخلوق بوكن بندا يغ منجكا دان كاوال دان مليهرا اكن الله تعالى سماتله سمفي كغد فيكولث. Dan makhluk bukan benda yang menjaga dan kawal dan memelihara akan Allah Taala samatelah sampai kepada pikulnya.	21

5. Kitab-kitab rujukan.

Bagi memastikan setiap perkataan beliau mempunyai sandaran ilmiah, pengarang telah mencatatkan setiap teks serta sumber ambilannya. Catatan sebegini bukanlah dianggap sebagai bentuk nukilan semata-mata. Tetapi ianya mempunyai nilai ilmu yang penting kepada para sarjana. Melaluinya para pengkaji dapat menilai tahap keilmuan pengarang, keaslian ilmu, dan memahami corak pemikiran pengarang. Pengarang telah menjadikan kitab-kitab muktabar dalam pelbagai disiplin ilmu sebagai rujukan beliau seperti berikut:

Bidang Tafsir

Bil	Nama Kitab	Pengarang	Kekerapan Rujukan
1	Tafsir al-Baidawiyy	Abdullah bin Umar bin Muhammad al-Baidāwiyy (w. 685 H)	5
2	Tafsir al-Jalalain	Imam Jalaluddin al-Suyutiyy (w. 911 H)	12
3	Hasyiah al-Jamal	Syeikh Sulaiman bin Umar (w. 1204 H)	5
4	Hasyiah al-Sowiyy	Imam Amad bin Muhammad al-Sowiyy (w. 1241 H)	16

Bidang Tauhid

Bil	Nama Kitab	Pengarang	Kekerapan Rujukan
1	Al-Ibanah 'an Usul al-Diyanah.	Abu al-Hasan al-Asyariyy (w. 324 H)	1
2	Asas al-Taqdis	Imam Fakhruddin Muhammad bin Umar al-Raziyy (w. 606 H)	1
3	Jauharah al-Tauhid	Ibrahim al-Lakkaniyy (w. 1041 H)	1

4	Tahqiq al-Maqam 'ala Kifayah al-'Awam	Ibrahim bin Muhammad bin Ahmad al-Bājuriyy (w. 1277 H)	1
5	Hasyiah al-Dusuqi 'ala Umm al-Barahin	Muhammad bin Ahmad bin Arafah al-Dusuqi (w. 1230 H)	1

Bidang Fiqh

Bil	Nama Kitab	Pengarang	Mazhab	Kekerapan Rujukan
1	Hasyiah al-Bujairimiyy	Sulaiman bin Muhammad bin Umar al-Bujairimiyy (w. 1221 H)	Syafei	1
2	Al-Fawakih al-Duwāniyy	Ahmad bin Ghanim (w. 1126 H)	Maliki	2

Lain-lain Bidang

Bil	Nama Kitab	Nama Pengarang	Kekerapan Rujukan
1	Ibn Taimiyyah Laisa Salafiyyan	Mansur Muhammad Muhammad 'Uwais	1

KESIMPULAN

Risalah Manhaj Ahli Sunnah adalah sebuah karya ilmiah Haji Abdul Qadir bin Wangah, seorang tokoh ulama Fatani yang ternama pada kurun ke-20. Risalah ini membahaskan berkenaan metodologi berinteraksi dengan ayat-ayat *mutasyabihat* yang banyak menimbulkan keraguan dan salah faham dalam kalangan Muslim. Seperti mana yang telah dijelaskan oleh Haji Abdul Qadir bin Wangah, sebab utama yang membawa kepada penerbitan risalah ini adalah kerana terdapat golongan yang berfahaman literal dalam berinteraksi dengan ayat-ayat *mutasyabihat* di Fatani pada zaman beliau.

Menerusi penelitian dan analisis ke atas *Risalah Manhaj Ahli Sunnah*, artikel ini dapat menyimpulkan lima perkara utama yang berkait rapat dengan metodologi penulisan Haji Abdul Qadir bin Wangah dalam *Risalah Manhaj Ahli Sunnah*. Lima perkara utama ini adalah: penggunaan sumber al-Quran dan al-Sunnah sebagai rujukan, penggunaan ilmu *Maqulat* dalam perbincangan mengenai tafsiran ayat mutasyabihat, tidak menggunakan seratus peratus bahasa persuratan dalam penulisan *Risalah* ini, aplikasi loghat tempatan Melayu Fatani dalam penulisan, dan penggunaan kitab-kitab rujukan muktabar dalam *Ahli Sunnah Waljamaah*.

Risalah Manhaj Ahli Sunnah ini adalah sesuai untuk dirujuk dan digunakan oleh masyarakat hari ini dalam menambah baik kefahaman berkenaan nas-nas *mutasyabihat* yang terdapat dalam al-Quran dan al-Sunnah. Nas-nas syarak adalah berasal daripada wahyu Ilahi dan ketamadunan Arab yang sarat dengan penggunaan balaghah serta kaedah-kaedah Bahasa Arab yang tinggi. Pemahaman ke atas metodologi yang ditunjukkan oleh Haji Abdul Qadir bin Wangah menerusi *Risalah Manhaj Ahli Sunnah* ini adalah sangat membantu dalam menangani masalah salah faham ke atas nas-nas *mutasyabihat* yang terdapat dalam al-Quran dan al-Sunnah. Pemahaman yang baik ke atas nas-nas syarak akan menghasilkan Muslim yang baik serta berupaya melaksanakan perintah Allah SWT dengan sempurna.

RUJUKAN

- Abdul Qadir bin Wangah. t.th. *Risalah Manhaj Ahli Sunnah*. Patani: Percetakan Saudara Press.
- Abdul Rahman. 2017, 7 September. Pengajian Kitab Faridah al-Faraid fi 'Ilm al-'Aqid, Kubang Batang, Tumpat, Kelantan.
- Ahmad Fathi al-Fatani. 2002. *Ulama Besar Dari Patani*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Ahmad Fathi al-Fatani. 2012. Sheikh abd al-qadir hj. wangah (ayah dir sekam) tokoh ulama usuluddin dari fathoni. <https://ibadurrahman99.wordpress.com/2012/01/25/sheikh-abd-al-qadir-hj-wangah-ayah-dir-sekam-tokoh-ulama-usuluddin-dari-fathoni/> (diakses pada 10 September 2018).
- Ahmad Fathi al-Fatani. t.th. *Majalah Pengasuh*. Bil. 619. Kelantan: Pustaka Aman Press.
- Ghazali bin Ahmad. 2019, 7 Oktober. *Temubual Biografi Ayah Dir Sekam, Nilai Impian, Nilai, Negeri Sembilan*.

Masakaree Ardae. 2008. Pengaruh dan kesan penulisan al-imam al-sanusi terhadap ilmu tauhid di selatan thailand. Tesis Ijazah Doktor Falsafah. Pusat Pengajian Ilmu Kemanusiaan Universiti Sains Malaysia.

Rijalmuhibbin. 2010. Tok Ayah Dir Sekam. <http://rijalmuhibbin.blogspot.my/2010/08/tok-ayah-der-sekam.html> (diakses pada 11 September 2017).

Saed Fudah. 2011. *Kifayat al-Sa'ie fi Fahm Maqulat al-Sija'e*. Amman: Dar al-Nur al-Mubin.